

POSUDEK oponenta disertační práce

Jméno a příjmení studenta: PhDr. Eva Mašková

Název disertační práce: *Náboženská konverze – autentické výpovědi konvertitů*

Oponent: Doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Praha, 16. srpna 2016

V úvodu své disertační práce *Náboženská konverze – autentické výpovědi konvertitů* se doktorandka nejprve pokouší nalézt vhodné definice pojmu „konverze“, popř. „náboženská konverze“. Definice v první větě je jasná, některé z následujících vět však čtenáři nemusí dávat smysl. Doktorandka by je měla při své obhajobě vysvětlit:

„V dnešní době se (konverze) chápe spíše jako aktivní proces „pojení se,“ který vede k dynamické organizaci a dovršení rozmanitých lidských dimenzí.“

„Prolínání teologie, religionistiky, psychologie a dnes tolik populárních neurověd, i tak by se dalo vymezit pole náboženské konverze.“

Těž si myslím, že úvod měl být doplněn i o přesnější vysvětlení pojmu „konvertita“. Mínil se tímto pojmem jedinec, který prošel náboženskou zkušeností obrácení, nebo jedinec, který změnil své náboženské vyznání?

Po vymezení pojmu konverze následuje stanovení cílů. Tuto část považuji za nejslabší z celé disertační práce. Primární cíl spočívá pouze v rozšíření dialogu teologie a psychologie v českém prostředí a sekundární v „předání poznatků o náboženské konverzi zájemcům o tento fenomén“ (s. 6). Akademické práce, zejména disertační, by měly podle mě přinést nějaký objev, potvrdit, vyvrátit nebo stanovit novou hypotézu. Práce s takto stanovenými cíli pak uniká i jasnému hodnocení, což se projevuje v samém závěru práce, kde jsou cíle pouze znovu zmíněny. Navíc jde o cíle „obrazné“, protože pokud bychom chtěli reálně rozšířit dialog teologie a psychologie, pak bychom museli připravit patrně nějakou sérii konferencí nebo seminářů, kde by se daná tematika diskutovala, a pokud bychom chtěli předat nějaké poznatky zájemcům, pak bychom o splnění cílů mohli hovořit teprve tehdy, kdy by tito zájemci dostali do ruky nějaký materiál, kterým by se mohli vážně zabývat.

Stanovení cílů bylo zjevně určeno metodou vycházející z tzv. „grounded theory“, podle které si badatel nestanovuje předem hypotézy, které by následně ověřoval, nýbrž zkoumá různé oblasti související s tématem. V rekapitulaci závěrů takovéto tematizace, pak lze objevit skutečně něco nového. To se nakonec doktorandce částečně daří např. tím, že dochází k závěru, ve kterém odmítá koncepci náhlé konverze. Kvůli zvolené metodě chybí v úvodu též heuristická kapitola, kterou se v akademických pracích obvykle vyznačují slabá místa nebo neprobádaná oblast v dosavadní odborné literatuře.

První kapitola je věnována biblickému chápání konverze. Biblická pojetí konverze, s rozbořením významu hebrejské a řeckých variant, jsou zde doplněny popisem hlavních komponent biblické konverze a typologií forem konverze (alternace, kyvadlová konverze, transformace). Poté následují kapitoly

separátně věnované textům Starého a Nového zákona s ohledem na téma konverze. Správně jde doktorandce zejména o postižení hlavních biblických znaků náboženské konverze. To je zřetelné hlavně v kapitole věnované Novému zákonu. „Pět klíčových komponent konverze“ (kap. 1.2) je třeba vnímat jako teologickou reflexi, která znázorňuje určitý ideální model obrácení. Jednotlivé „komponenty konverze“ jsou v Novém zákoně často nahodilé.

Právě v kapitole věnované konverzi v Novém zákoně vychází najevo širší literatury, kterou doktorandka k danému tématu prostudovala. Již v Novém zákoně odhaluje řadu pojetí konverze a zvláštní pozornost věnuje modelům novozákonní konverze u synoptiků, u Jana a v knize Skutků. Hlavní pozornost je zaměřena na knihu Skutků, ke které se vrací v rozsáhlé exegezi textů odkazujících na Pavlovo obrácení. Skutky správně považuje za nejdůležitější text, jehož pojetí konverze zásadně ovlivňovalo teologii od raného křesťanství po současnost. V prostudované literatuře mi chyběla práce *Setkání s Pánem* od Jindřicha Mánka, bývalého biblisty naší fakulty, který se fenoménu obrácení intenzivně věnoval.

Ve druhé kapitole se doktorandka ve svých úvahách posouvá až na začátek 19. století, kdy se téma náboženské konverze kladlo do úzké souvislosti s osobní, náboženskou zkušeností a stalo se tak předmětem badatelského zájmu nové teologie, která se opírala zejména o antropologii a která dala zásadní podnět ke zkoumání tohoto fenoménu i v dalších disciplínách – ve filozofii, psychologii, sociologii atd. Kapitulu doplňují dvě podkapitoly. V první se doktorandka zabývá fenoménem konverze v období pietismu, ve kterém se konverze stala záležitostí intimního zážitku setkání s Bohem. Následující podkapitola tematizuje význam náboženského prožitku v postmoderně, ve které zkušenost setkání vykoučila z hranic náboženského společenství a fenomén spirituální konverze nabývá i sekulárních forem.

Třetí kapitola je věnována tématu náboženského prožitku a s ním související konverzi z perspektivy psychologie náboženství. Poukazuje na tyto fenomény jako na formující témata psychologie náboženství samotné. Patrně proto je kapitola doplněna dějinami bádání. I v této kapitole poukazuje na variabilitu psychologických hypotéz vztahujících se k náboženské konverzi. V této kapitole se též setkáváme s analýzou výpovědí konvertitů, která ukazuje na širokou variabilitu náboženských zkušeností. Oceňuji, že podrobila kritice závěry některých psychologů, kteří vnímají náboženskou zkušenost spíše jako patologickou záležitost.

Poslední kapitola je věnována konverzi u apoštola Pavla, Tertuliána a Augustina. Hlavní pozornost je věnována Pavlovi a Augustinovi. Doktorandka se podrobně zabývá nejprve Skutky a Pavlovými dopisy a všímá si posunů mezi Pavlovou výpovědí a tradicí o Pavlově obrácení ve Skutcích. Podobně věnuje velký prostor i Augustinovi. Oceňuji, že se neomezovala pouze na Augustinova Vyznání, ale snažila se poukázat, jak se Augustinova zkušenost konverze odrážela i v jeho dalších spisech. Pavel i Augustin tvořili v křesťanství určité vzory obrácení a analýza jejich zkušenosti je namístě. Nerozumím ovšem, proč byl mezi ně včleněn ještě Tertulián. Doktorandka by to měla při obhajobě své práce vysvětlit.

Myslím, že doktorandka měla před odevzdáním práce požádat o změnu názvu. Název „Náboženská konverze – autentické výpovědi konvertitů“ naznačuje, že půjde o výzkum, že práce bude mít širokou přílohu materiálů z kvalitativního výzkumu. To byl také původní záměr doktorandky, jak naznačuje v závěru na s. 122.

Hodnocení: Práce přináší řadu zajímavých poznatků, kvůli zvolené metodě se je však nepodařilo uvést v jasný celek. I závěr působí v tomto ohledu nejednoznačně. Při obhajobě práce by se doktorandka měla zaměřit zejména na podrobné vysvětlení metody a skutečného přínosu práce. Protože mi tyto dvě oblasti přijdou mlhavé, připojím své doporučení, pokud tyto námítky dokáže u obhajoby dostatečně zdůvodnit.